

ONTOLOGIE TAO-TE-ŤINGU A PROBLÉMY JEHO PŘEKladU

EGON BONDY, Praha, ČR

Tao-Te-ťing je v evropských jazycích nejpřekládanější čínskou knihou. Tato pozoruhodná skutečnost má celou řadu důvodů. Jakkoliv některé evropské překlady se staly „klasickými“ (např. Julien, Wilhelm, v češtině má tuto úroveň Krebsová) a odborníci je i po generacích stále vážně reflektují, žádný z překladů není dosud plně vyhovující. A protože ten, kdo perfektně neovládá *klasickou čínštinu*, je odkázán na překlad (čínský čtenář na výklad v dnešní spisovné čínštině), je „společenská objednávka“ dalších nových překladatelských pokusů nasnadě. Nyní je připraven i první překlad slovenský, pro nějž však v současné ekonomické situaci nebude bez problémů najít vydavatele.

Obvykle se poukazuje na to, že *Tao-Te-ťing* je vlastně „nepřeložitelný“ z důvodů prostě filologických. Jazyk je archaický, styl je neobyčejně kondenzovaný, místy má zřetelně veršový charakter a zvláštní specifikou textu je evidentně záměrná enigmatičnost mnoha partií a taková gramatická stavba, která umožňuje ambiguitní výklad, eventuálně vícere různotočení. Zachovat všechny tyto znaky, které textu v originálu dávají nepochybně neobyčejně podmanivý charakter, je prostě zcela vyloučeno. Je možno soustředit se na některé aspekty, není možno být v překladu do indoevropského jazyka práv všem. Tak je *Tao-Te-ťing* často spíše přebásňován a tu opět se překlady pohybují v širokém spektru od lapidárního a zašifrovaného výrazu až po široký, metaforicky květnatý, volný verš. Soustředí-li se překladatel naopak na nejprůběžnější převedení myšlenkového poselství textu, ocitá se na přemnoha, přemnoha místech v situaci hazardního hráče, protože volí jedno z mnoha možných čtení. Opět tedy se pustí někdo další do nového překládání.

Pro evropské filosofy, ale dnes už i pro dost širokou obec intelektuálů různých vědních oborů, se stává znalost čínské a východní filosofie stále naléhavější potřebou a *Tao-Te-ťing* je právem pokládán za jedno z těch děl, která nás z východní filosofie mohou nejvíc oslovit a vysloveně nám dnes pomoci v problémech, k nimž jsme dospěli vlastním vývojem evropské filosofie, kultury a civilizace. A dosud neexistuje překlad, který by byl pro filosofickou práci spolehlivě použitelný! Určité řešení by mohla poskytnout taková edice *Tao-Te-ťingu*, kde by byly připojeny dva fundované komentáře: filologický a filosofický. Zde by se měla reflektovat jednotlivá tradiční různotočení a mělo by se i vysvětlit, proč tato různá čtení jsou vůbec možná – a to jak filologicky, tak filosoficky – a jakou problematiku nám vlastně ve své různosti otevírají. Pokus o takovou edici má následovat po vydání slovenského překladu.

Jazykové důvody však nejsou jediné, které tak ztěžují nalezení adekvátního překladu. Jsou tu i důvody striktně filosofické. Čínská filosofie je jediná neindoevropská filosofie a tato okolnost má hned dvě stránky: jednak je tu zásadní rozdíl mezi strukturou čínštiny a indoevropských jazyků; dnes velmi dobře víme, jak jazyk modeluje naše myšlení a vidění skutečnosti, a to právě zejména v rovině tak abstraktní, jako je filosofie. Za druhé: jsme tu konfrontováni s filosofií, která vyrostla ze zcela autochtonních kulturních a civilizačních tradic, které v některých aspektech jsou zcela odlišné od tradic mediteránních nebo indických. Jestliže pak nepř. v případě *Tao-Te-ťingu* používáme evropskou filosofickou terminologii a čteme text očima evropské myšlenkové tradice, filosofická struktura textu se nám rozpadá a vytváří

konfuzní dojem. Když si evropští překladatelé neuvědomovali, že nelze čínské filosofické myšlení vtěsnat do Prokrustova lože naší vlastní kulturní tradice, vznikaly – a stále znovu vznikají – různé překladové varianty, které čtou *Tao-Te-t'ing* buď jako výlev mystické exaltace, nebo naopak jako inkoherentní sbírku aforismů a podobně. Jako červená nit omylů se například táhne celou historií evropského překládání *Tao-Te-t'ingu* představa, že základní koncepce knihy je religiózní – a tak tedy se kategorie TAO překládá jako „Smysl“, „Logos“, „Duch“, „Řád“, atd., což je chápáno jen jako specifické synonymum kategorie Bůh. Pokud to neuznává překladatel přímo v textu, neopomene to patřičně zdůraznit v komentáři (většinou rovnou už v komentáři k I. verši I. kapitoly). Akceptujeme-li některé „klasické“ překlady tohoto typu, neakceptujeme už podobná čtení v dalších nových překladech, a je už dosaženo shody alespoň do té míry, že TAO je kategorie, pro niž v naší tradici není analogon. Stojíme tak na počátku řešení úkolu, který bude muset být prováděn velmi opatrně a citlivě a který si rozhodně vyžádá ještě práci generací badatelů: o čem tedy vlastně *Tao-Te-t'ing* pojednává a co nám sděluje?

Sám problém specifiky čínské filosofie (a celé kulturní tradice) a její geneze je tak složitý a přitom tak významný, že je, bohužel, zcela vyloučeno, abych se v krátkém článku u něj zastavoval. Vkročím tedy raději přímo „in medias res“. Soustředím se přitom na ontologickou problematiku a ponechám stranou druhou složku textu, „politologickou“, přestože je v textu s ontologickou problematikou úzce propojována. (To samo je pro orientaci čínské filosofie velmi charakteristické!)

Tao-Te-t'ing je jediný text klasické čínské filosofie (a v celých jejích dějinách jeden z mála vůbec), jenž se – alespoň zčásti – zabývá problematikou ontologie. Tato okolnost je pro evropského filosofa věru zarážející a evropocentrické badatele vedla mnohokrát až k tomu, že se dívali na celou čínskou filosofii jako na inferiorní a dokonce uvažovali o jakési habituální neschopnosti čínského etnika k abstraktnímu myšlení. (Jestliže to říká Hegel, který neměl kde se o čínské filosofii poučit, pokrčíme rameny, ale když to říká ještě dnes náš současník, tak máme právo žádat, aby si něco přečetl.) Seriózní filosof si musí položit otázku, zda absence ontologické problematiky zde není vyvolána prostě tím, že čínská filosofie měla jinou genezi a vyrostla v jiném kulturním klimatu než filosofie evropská a indická. Je možno dnes prokázat – a to dokonce například i na základě poznatků archeologických –, že tomu tak opravdu je. V době, kdy v Číně dochází ke zrozování filosofie (předpokládejme období o alespoň sto let ještě před Konfuciem), nebyla ontologická problematika tím pálcivým problémem, jakým byla v analogickém období v Řecku a v Indii. (Počítejme tak o sto let před Xenofanem a „temným“ obdobím bráhmánských textů ještě před áranjakovými kapitolami v Indii.) Protože tu nebyl žádný rigorózní systém polyteistické mytologie, který se před očima rozkládal, vyvolával tak existenciální nejistotu a nutil k nové racionální reflexi a kritice, těžiště pozornosti intelektuálních představitelů daného období neleželo v rovině problémů ontologických, ale společenských. V ontologických otázkách panoval určitý všeobecný konsenzus, který vlastně trvá i v klasické čínské filosofii. Ta se soustřeďuje prakticky bez výjimky na široké spektrum otázek antropologických v rozmezí od tázání po „přirozenosti člověka“ přes rozsáhlé pole problémů etických až k čistě utilitární politologii. Pokud tu je výjimka, je to právě jedině *Tao-Te-t'ing*. A ontologické partie *Tao-Te-t'ingu* jsou tedy vlastně jen filosoficky zpracovaným modelem obecně akceptovaného rámcového ontologického stanoviska celé čínské kulturní elity. Význam *Tao-Te-t'ingu* v rámci celé klasické čínské tradice je tedy v tom, že polemickým, až agresivním způsobem upozorňuje, že veškeré filosofování o antropologických otázkách je ve vážném nebezpečí, že stojí na vodě, jestliže si přestane být vědomo toho, že antropologická problematika musí být – a je – pevně zakotvena ve zřetelných ontologických východiscích. Z tohoto hlediska je potom pro nás *Tao-Te-t'ing* ještě dalekosáhle důležitějším filosofickým pojednáním, než kdyby se jednalo o – byť sebegeniálnější – učení výjimečné

individuality. *Tao-Te-t'ing* přestává být pro nás excentrickým dílem, ale je tím nejvýznamnějším pramenem pro pochopení základní specifiky celé ohromné kulturní tradice.

Ontologii *Tao-Te-t'ingu* by bylo možno charakterizovat heslovitě jako *učení o světě (universu) jako přirozeném nepřetržitém procesu*. Tato jednoduchá charakteristika (jež nám připadá velmi blízká svojí afinitou k poznatkům současného bádání všech vědních oborů) však obsahuje předpoklady i následné konsekvence nejdalekosáhlejšího významu. Vyjděme z ústřední kategorie, jíž je TAO. Filosofickým rozбором textu zjistíme, že TAO – jak známo, je to v čínštině prostě „cesta“ – nemá charakter substance. Nepadá tedy v úvahu chápat (a překládat) TAO termíny jako Bůh, Hmota, Duch, atd., atp., ale dokonce ani jako Zákon či Řád nebo Jedno (v tomto případě to explicitně vylučuje např. 42. kapitola). Kristofer Schipper uvažuje o možnosti chápat je jako princip (pohybu), ale uvážlivě podotýká, že je to jen „jako“. A já sám bych se obával příliš se spoléhat i na tento termín. TAO je prostě šifra pro neustále neuzavřený proces univerzálního dění – opravdu je to *Cesta* –, je to spíše proces nepřetržitého „postupování dál a dál“ spíše než nějaký „Řád“ či „zákonitost“, která by byla „nadevším“. Ano, TAO je nakonec vše a je ve všem, ale není „nadevším“ ve smyslu nadvlády a řízení něčeho. TAO se děje – Cesta se prostírá –, to, oč tu jde, je aktivní děj, a nikoli neproměnná podstata světa, nějaký jeho „poslední základ“ či „Zákon“.

Sám termín TAO je daleko starší, než je klasická čínská filosofie, v níž je tak jako tak frekventován již od Konfucia. K tomuto ontologickému consensu omnium, o němž jsem uvažoval výše, patřila nepochybně již v daleko starších dobách jistota o jakémsi „přirozeném chodu věcí“ – o Cestě Nebes, cestě Univerza, cestě (historického a agrárního) času a cestě lidského života (v procesu stárnutí) atd. Této jistotě nebyla již pradávno na překážku žádná mýtická koncepce o bozích či Bohu (a žádné transcendentní a eschatologické představy), neboť existence jakýchsi stínů zemřelých sama o sobě nic podobného neimplikovala – byla brána zcela animisticky, jak odpovídala převládajícímu vlivu šamanismu. „Přirozený chod věcí“ v pozorovatelném světě není ovšem chaotický, nýbrž děje se podle určitých pravidelností, má určitou zřetelnou strukturu. Touto základní strukturou je dialektičnost všech procesů.

U nás se termín dialektika skloňoval ve zvládnutém „marxismu-leninismu“ po víc jak čtyřicet let ve všech pádech – a nijak jsme z toho nebyli moudří. A jestliže před pár lety Karl Popper, nepochybně jeden z klíčových současných filosofů, briskně odpověděl svým kritikům, že je přece všeobecně známo, že dialektika je základní zákonitostí universa, nejsme taky o nic moudřejší. Faktem je, že jakkoliv opravdu jsou dialektické zákonitosti základními zákonitostmi, víme o nich dosud ve skutečnosti velice málo. S aristotelovskou logikou – tou bezesporu „Magna mater“ evropské systematické filosofie (a vědy) – jsou inkongruentní. A princip kvantifikace, o němž se opírá klasická matematika, se v případě dialektických procesů nedá aplikovat. Proto byla v evropské tradici dialektika již od Hérakleita chápána jako princip, s nímž nelze pracovat s dostatečnou vědeckou akribií, a byla považována za nepřilíh důvěryhodnou a spíše nespolehlivou. Vlastně teprve problémy a poznatky, které přinášejí tzv. přírodní vědy ve 20. století, nás i v Evropě nutí nejenom ji uznat, ale začít se pokoušet jí porozumět. Nebude to snadná práce, protože přijmout dialektické vidění skutečnosti znamená překonání mnoha fundamentálních východisek celé naší kulturní tradice. Nicméně pohyb našeho vědeckého poznání v tomto směru progreduje. Např. Thomovu matematickou teorii katastrof lze (ať je Thomova výchozí intence a intence jeho dalších interpretů jakákoliv) číst i jako ověření dialektické teze o tom, že všechny *procesy* (tedy vše, co je, kromě hypotetického stavu absolutní entropie) probíhají tak, že dochází nejen k postupným kvantitativním, ale i náhlým, zcela kvalitativním změnám.

Nejobecnější, nejjednodušší schema dialektiky představuje interakce – či oscilace – mezi dvěma krajními protikladnými polohami. Rozdíl oproti metafyzickému dualismu je v tom, že tyto protikladné polohy se navzájem nevylučují, nýbrž podmiňují. *Nejde o boj dvou nesmiřitel-*

ných antagonismů, ale o vzájemné indukování. Tato situace vytváří přirozenou jednotu pohybu a je imanentní hybnou silou, která se „právě proto“ (jak se často říká v *Tao-Te-t'ing*) „nikdy nevycherpá“ a dokonce „působí stále více“ (*Tao-Te-t'ing*, 40. kap.). Toto základní vidění skutečnosti bylo zřejmě v Číně velice staré a vytváří zcela jiné spirituální klima, než tomu je v kulturách, které si vytvořily představu o transcendentním aktivním Stvořiteli a Vládci světa (ať to byl panteon božstev či jediný Bůh). Je například – což poznamenávám jen jakoby na okraj, ačkoliv jde o problém zcela zásadní – za těchto okolností jasné, že se tu nevytváří eschatologické či teleologické představy, které jsou doprovázeny vybudováním soustavy heteronomní etiky, v nichž existují nějaké transcendentně stanovené příkazy a následný soud s tresty a odměnami za jejich dodržování.

V Číně již v dobách dávno před vznikem filosofie byla dialektická bipolarita skutečnosti vyjadřována v koncepci o dvou protikladných silách: jin-jang. Pro analýzu *Tao-Te-t'ing* je zcela vedlejší, zda byly tyto dvě „kategorie“ odvozeny z věštebných praktik, které vyústily v sestavení trigramů a hexagramů, jak je známe z předfilosofické *Knihy proměn*, či zda tyto trigamy byly naopak odvozeny z „kategorií“ jin-jang, protože *Tao-Te-t'ing* neváže s *Knihou proměn* žádná přímá genetická souvislost. Jin a jang, které původně označovaly jen „osvětlenou stranu“ a „stranu ve stínu“ jedné a té samé hory, mohly snad být prapůvodně v první fázi abstrahování chápány skutečně jako „kosmické síly“ (a často jsou jako „přírodní síly“ chápány v magickém „lidovém“ taoismu), ale patrně již v období, kdy vzniká čínská klasická filosofie, a rozhodně v textu *Tao-Te-t'ing*, již charakter sil nemají. To je maximálně důležité nestráčet ze zřetele! Jin-jang jsou „šifry“ dvou tendencí pohybu, které jsou nedílně spojeny jak v universu jako celku, tak v každém jednotlivém procesu či v každé konkrétní jednotlivosti. V jejich interakcích nejde o boj a o jakési konečné vítězství jednoho pólu nad druhým, které by „vítězně“ končilo likvidací druhého pólu (v tom je rozdíl proti dualismu typu Avesty a pod.). Taková představa není v Číně doložitelná, ba ani hypoteticky rekonstruovatelná ani v tom nejstarším, ještě zřejmě zcela šamanistickém období. Cesta Univerza je nepetržitá („věčná“) právě proto, že nejde o boj, o vyloučení druhého pólu a že universum mělo ještě v nedostatečně proanalizovaných představách čínského dávnověku spíše charakter jakési pulsující monády. Opět jen připomínám, jak hluboce odlišné představy modelovaly tedy od nejstarších dob čínskou spiritualitu: celé universum žije a my jsme součástí jeho životního procesu. Ale nějaká rekonstrukce původních ontologických – či „světonázorových“ – představ v Číně není úkolem našeho článku.

V *Tao-Te-t'ing* jsme konfrontováni již s velmi abstraktní podobou tradiční čínské ontologie. Opakují, že její dialektické pojetí bylo obecně přijímaným východiskem již dávno před 6. stol. před n. l. a že právě proto nebyla pocítována urgentní potřeba začínat filosofické zkoumání ontologickými otázkami. *Tao-Te-t'ing* pouze znovu připomíná jejich fundamentální úlohu v situaci, kdy filosofickému zkoumání hrozilo, že vyústí v jakousi antropologickou scholastiku (v situaci, která mi v mnohém připomíná situaci západní filosofie ve 20. století!). Jin-jang tu už zcela zřetelně nejsou žádné „přírodní síly“, nelze je chápat substanciálně jako nějaké dvě „materiální“ veličiny. Jejich jednota je vskutku dialektická. I ve stavu, kdy jedna či druhá tendence „absolutně“ dominuje a plně určuje charakter určitého jevu či procesu, nikdy není úplně eliminována přítomnost tendence druhé: každé, i nejsilnější jin obsahuje nějaké jang a vice versa. Nadto: proces interakce se vyznačuje tím, že „narůstá-li“ jang, a tak se „umenshuje“ jin (a samozřejmě, i naopak), jeho „kvantitativní“ podíl v tom kterém jevu či procesu vzrůstá, „akumuluje se“ potenciální tenze „umenshuje se“ tendence, až dojde ke „katastrofickému“ zvratu, kdy ona co nejvíce „umenshuovaná“ stránka dialektické jednoty prudce a naráz zvrátí situaci a obratem potlačí dominantní postavení dosud ad maximum „narůstající“ tendence druhé. Dochází k explozivnímu zvratu dosavadního trendu – většinou značně dramatickému – s novými dalehohlednými a v detailech nepredikovatelnými důsledky.

Takto probíhající Cesta „nikdy nepřestane“, t. j. nikdy neupadne ani do chaosu, ani se neza-
staví v entropii, nepotřebuje žádný předjednaný plán, nemá ovšem také žádný eschatologický
či teleologický „cíl“ (ani „Smysl“) a nepotřebuje ani žádný „vnější“ zdroj energie, funguje
jako „perpetuum mobile“ svojí „energií Te“. TAO je pouze filosofickým termínem, který
označuje právě takový model universa. Tato Cesta universa je charakterizována jediným
principem: *zvracením se* (kap. 14, 16, 25, 28 a další). Tento princip je pro universum, chápáné
jako polarita tendencí, naprosto přirozeným výsledkem. Jestliže tzv. dva protiklady nejsou
samy o sobě inertní a musejí být interakcí a interakce nemůže probíhat nijak jinak. Princip
zvratu je jediná „nepřekročitelná“ norma takového modelu a současně je s to být věčným
„motorem“ jeho pohybu.

V polovici 1. tisíciletí před n. l. samozřejmě v Číně nevěděli nic o 2. zákonu termodyna-
mickém, ale text *Tao-Te-t'ing* prozrazuje, že si úskalí, jež tento zákon pro nenáboženskou
ontologii představuje, dokázali domyslet. (To samo o sobě není žádný div, i v Evropě se
dávno před 19. stoletím tento problém v ontologii demonstruje v podobě problému nekoneč-
ného regresu.) „Přehlédnutím“ toho, že TAO je naprosto důsledně *dialektický proces*, který se
neodvozuje z ničeho dalšího, lze dospět k výkladu, který je i dodnes opakován evropskými
interpretátory (např. u nás Krebsovou), že učení *Tao-Te-t'ing* je učení o harmonii, o tom, jak
dosáhnout harmonie, že harmonizování protikladů, dosažení „místa Středu“ je vlastním *cílem*
ontologického procesu Cesty T a o. Že tedy je proces Cesty nasměrován k tomu, aby bylo
dosaženo v podstatě zastavení tzv. „boje protikladů“, to znamená prostými slovy: stavu entropie.
Učení *Tao-Te-t'ing* má podle toho být návodem, jak tohoto kýženého ideálu dosáhnout.
Analýzou textu však zjišťujeme pravý opak. „Vyrovnanost“, „uměřenost“, „přidržování se
Středu“ atd. jsou sice devizy, které jsou v *Tao-Te-t'ing* znovu a znovu proklamovány zejména
pro lidské jednání, ale přinejmenším stejně výrazně se zdůrazňuje neukončitelnost Cesty,
nepřerušitelnost universálního procesu a to, že neexistuje stav, v němž by se tento proces
mohl natrvalo zastavit. Naopak, na několika místech se explicitně zdůrazňuje, že přirozeným
důsledkem fungování Cesty T a o je, že „vydává ze sebe stále více a více“ (kap. 5.), že uni-
versum ve svém procesu v prostoru „mezi Nebem a Zemí neustále rozmnožuje“ (kap. 7) ve
smyslu nejen udržování se prostou, jednoduchou reprodukcí. Cesta T a o působí tedy anti-en-
tropickej efekt! To je pro moderní ontologii slovo do rvačky, protože k podobným úvahám
nás chťe-nechť nutí i výsledky současných věd, i když nemám v úmyslu na tomto místě rozvi-
nou diskusi o tom, do jaké míry je či nemůže být podobný model vědecky nosný. Potom tedy
není ale model *Tao-Te-t'ing* ani paramýtickým modelem věčného návratu stejného, ani stejně
paramýtickým modelem perpetua mobile. Ad punctum: „věčný návrat“, což je konec-konců
jediný poctivě provedený model evropské dialektiky už u Hérakleita. *Tao-Te-t'ing* nejen nikde
výslovně nehovoří o věčném opakování v nějakém koloběhu, ale naopak, na mnoha místech
naznačuje, že „navracení se“ a „převracení se“ vede k nepredikovatelným situacím a skuteč-
nostem, které jsou jen *analogické* s někdejšími stavem. Model Cesty není v *Tao-Te-t'ing*
prostým vyjádřením vegetačního či agrárního cyklu, který podkládal velké mytologické systé-
my mediteránního neolitu. Dialektiku *Tao-Te-t'ing* čtu přímo jako dialektiku *neopakování
stejného* – jen tak dává celek textu inclusive jeho partií antropologických a politologických
koherentní smysl. Ad „perpetuum mobile“: v době, v níž vzniká filosofické myšlení, není
třeba brát podobný model s přezíráním. Je stejně validním pokusem o ontologické řešení,
jako je pokus teistický. Jestliže ale *Tao-Te-t'ing* zřetelně vykazuje pokus o to, jít ještě dál, za
tento model (kap. 4), souvisí to zřejmě s distancí od modelu věčného opakování v kruhu.
V *Tao-Te-t'ing* je výchozí představou, že Cesta T a o není nikdy neměnná a uzavřená
(kap. 1). Tudíž, jestliže je přitom nepomíjivá, nikdy jí nebude konce, „nikdy se nevyčerpá“ –,
pak se mohla již na úrovni filosofování doby, v níž *Tao-Te-t'ing* vzniká, objevit i úvaha o tom,
že právě ono neustálé proměňování se (dané indukci mezi dvěma mezními póly pohybu)

vytváří situaci, v níž se energie Cesty „nespotřebováva“, ale naopak se obnovuje. Úvaha nepochybně nepodložená exaktní vědou, jež prostě neexistovala, podpořená však zamýšlením se nad pozorovatelným rozvojem (kvantitativním i kvalitativním) lidské společnosti, která byla pro čínské filozofy vždy tím zcela primárním předmětem zájmu a analýzy (kterou právem či neprávem často extrapolovali do kosmických dimenzí). Tak jako lidská společnost, i Cesta T a o „v prostoru mezi Nebem a Zemí“ sílí prostě svoji vlastní aktivitou. Ontologicky to je jistě dnes pro nás příliš „krátké spojení“, ale současná věda není rozhodně v situaci, kdy by podobnou úvahu chtěla prohlásit za apriorní nesmysl, nepadající v úvahu pro další zkoumání.

V těchto několika poznámkách jsem se dotkl jen několika málo ontologických problémů našeho textu. Tak, jako stále znovu studujeme předsokratiku, tak se vyplatí studovat i starověkou filosofii v Číně. *Tao-Te-t'ing* je – v rámci nároků své doby – koherentním filosofickým textem, který se značnou uceleností prezentuje m.j. určitý ontologický model, zajisté neméně významný, jako byl model at' Parmenidův, či Hérakleitův. A tedy analýza *Tao-Te-t'ingu* a celé klasické čínské filosofie je dnes rozhodně naléhavou a současně velmi perspektivní záležitostí.

LAO-C': O CESTE TAO A JEJ TVORIVEJ ENERGII TE

Lao-c' (Starý Majster) – dávny anonymný archivár v cisárskom archíve hlavného mesta čínskej ríše na prelome 6. -5. stor. pred n.l., človek žijúci v Luo-jangu na sklonku tzv. obdobia „Od jari do jesene“, za vlády druhej čínskej historickej dynastie Čou (1122-255 pred n.l.), človek, o ktorom sa dá len predpokladať, že ako cisársky archivár patril v svojej dobe k tej vrstve čínskych vzdelancov, ktorí na cisárov rozkaz putovali po ríši a zapisovali a zbierali najrôznejšie literárne i historické materiály a dokumenty pre cisárske archívy. Tým boli v neustálom styku so životom i so spoločenskými problémami svojej doby. Po tomto neznámom človeku sa v čínskej kultúrnej tradícii zachovalo toto zvláštne a ojedinelé filozofické dielo, skladajúce sa z 81 rôznych dlhých, svojsky zoštylizovaných kapitoliek – ľudských a filozofických právd o podstate bytia, o časopriestore medzi Nebom a Zemou a o človeku v ňom.

Originál traktátu Tao-Te-t'ing, pôvodne vyrytý pravdepodobne ešte predreformnými čínskymi znakmi na tenké bambusové doštičky, už v dávnom staroveku zotlel a stratil sa a zotleli a stratili sa i všetky jeho ďalšie staroveké opisy. Dielo však nezaniklo a zachovalo sa vďaka svojim chanským opisom, a tým sa teda zachovalo až dodnes. (V súčasnosti najstaršími dochovanými opismi sú tzv. „ma-wang-tuejské rukopisy“, ktoré objavili čínski archeológovia v sedemdesiatych rokoch nášho storočia v jednej čínskej hrobke z 2. stor. pred n.l.)

Lao-c'ov Tao-Te-t'ing už tisícročia provokuje čínskych intelektuálov k novým a novým opisom, komentárom a interpretáciám a už dobré dve-tri storočia provokuje aj európskych vzdelancov k ďalším a ďalším prekladom, filozofickým rozborom a interpretáciám. V našej západnej časti sveta jestvuje už vyše 260 rôznych prekladov tohto diela, ale ani jeden ešte stále nie je adekvátny. A preto jeho originál provokuje sinológov i filozofov aj naďalej. Tak vyprovokoval i Egona Bondyho a mňa k spoločnému pokusu o nový filozofický preklad tohto diela, ukážku z ktorého vám predkladáme. Na hlbšie preniknutie do myšlienkového stavu originálu sme použili špecifickú lingvistickú metódu štruktúrálnej analýzy čínskeho textu, ktorú som si už predtým overila na preklade klasických konfuciánskych textov a ktorá vlastne ešte vo svete nebola použitá.

Kam sa teda v spektre ostatných európskych prekladov tento náš preklad v budúcnosti zaradiť, to ukáže až jeho kompletne odborné vydanie, obohatené o rozsiahle filologické a filozofické